

A VATIKAN A NÉPEK KÖZÖTT

AVATIKÁNNAK a népek közötti helyzetét, mai politikáját nem a napi törvényeken és változásokon át, hanem három kimagasló egyéniség: L. XI. Pius, XII. Pius és Luigi Maglione, a jelenlegi pápai államtitkár alakján kíséreljük meg bemutatni.

ACHILLE RATTI, akit XI. Pius pápa néven jegyez majd a nagy pápák közé a világegyház történelme, másfél évvel ezelőtt a legnagyobb ember kötelességteljesítésből, Szent Péter örökéből hívta el Isten angyala az örökkévalóságba. A milánói Bibliotheca Ambrosiana egykori tudós könyvtárosa, a „könyvek városának elmélyedő, magános öre egyesült Achille Rattiban a szenvedélyes alpinistával, a Montes dei, Isten hegyei vándorával. A teoretikus, szemlélődő élet hordozója és a természet mély, bizalmas közelségében élő ember találkozott forró, eleven, aktív, mindig nagy tervekkel terhes egyéniségében. A pápa izzó, színes, mozgalmas lelkülete, tehetségének ez a mindvégig megőrzött alapjegye, mellyel oly szívesen dramatizálta a körülötte lévő életet, nagy retorikai alaptermészete, később a világegyház diplomáciájának iskolájába került. Itt azután a világtörténelem legrégebb és legtisztéletreméltóbb politikai iskolájában naponként érezhette és tanulmányozhatta az isteni és emberi elemeknek titokzatos, fenséges és tragikus egybeszővődését. XV. Benedek, a békepápa halála után innen került a pápai trónra, ahol minden idők egyik legviharosabb szakában, majdnem két évtizeden át vezette Szent Péter hajóját.

Trónralépése egy világegés után következett. A világháború után, amelynek ádáz harcaiban csődöt mondott a keresztény szeretet és békeakarát. Oly idők után, amikor még a felhőkből is vér permetezett alá, amikor az emberi örület vagy gonoszság testvérei csontjaiból emelte a gyűlölet halmait, mellyel a győztes a háború szörnyű apoteózisát, a legyőzött pedig csillagoltó sötétségben, mondhatatlan kínját panaszolta. XI. Pius pápa az irtalmas Szamaritánus szánó szeretetével nézett el a „megbékélt, keresztény“ Európa szenvedései felett. Ezzel a szánó szeretettel közeledett a Távolszeletem kigyuló bolsevizmus áldozataihoz, a világtörténelem legnagyobb materialista eretnkségeit új formában megújrazó társadalmi és metafizikai örület megnyomorítottjaihoz is. A cári ortodoxia végzetes összeszővödöttségében egyszerre elzuhant állam és egyház romjai fölött próbálta az egykori Rampollatert megvalósítani, a régi keleti szkizma megszüntetését és a rettenetes áron megvásárolt történelmi lehetőség felhasználását.

Közben nyugaton is egymásután érezette hatását, illetve visszahatását a proletariátus kollektív, diktatórikus tömegforradalma. Az új cezarizmus rendszerei álltak elő, amelyeknek állami mindenhatóságával egy új VII. Gergely harca vált szükségessé. Amint valamikor Hildebrand, a savonai ács fia egy hatalmas lelki és szociális mozgalom, a cluny-i reform erőitől emelve szállt szembe a césári egyeduralom hatalmával, akként kezdte meg az egyház belső, lelki és szociális reformját XI. Pius pápa. Mindenekelőtt ott, ahol az a leginkább szükséges és leginkább eredményes, az egyház őrhelyein, a szerzetesrendeknél és, mint „Ad catholici sacerdotii“ encyklikája bizonyítja, a papság nevelésénél. A diktatúrás rendszerek közül az olasz fasizmussal, amelynek lánglelkű vezére rendszerébe bele tudta építeni az antik római, a renaissance, a risorgimento örökséget egyaránt, csakhamar békét kötött. A lateráni

békében az újraéledt római erő sasszárnya egybefonódott a keresztény ezeretet és kultúra galambszárnyával. Ez a béke egyszersmind megszüntette a pápák 1870, Róma elfoglalása óta tartó új avignoni fogságát.

Az ifjúság nevelése körül, melynek XI. Pius pápa legnagyobb enciklikája egyikét szentelte, volt ugyan még ezután is összeütközése a fasizmus gentile-i kultúrpolitikájával. De ezek a súrlódások mindinkább kiküszöbölődtek és XI. Piús pápa boldog büszkeséggel tekinthetett volna történelmi művére, ha ugyanakkor más tájakon ki nem robbant volna a vér és faj új materialista mithosza, melyet az ádáz rosenbergi antikrisztianizmus egyre fokozódó arányban élesztett a krisztusi tan letéteményesei ellen. Mexikóból véres üldözéseket jelentettek, a szovjetből az istentelenek mozgalmának emberileg már érthetetlen örvényét, spanyol földről embertelen és kereszténytelen testvérharcot, melyben bármelyik győz, az ember — vész ... A világháború egyik legvéresebb, következményében talán legfenyegetőbb eredménye volt a dunavölgyi katolikus nagyhatalom, az osztrák-magyar monarchia szétrombolása. Ennek következtében zúdult rá keletről az oláh ortodoxia, délről a délszláv skizma, északról az aufklárista cseh huszitizmus Szent István birodalmának megmaradt darabjára, amelyet most már az új pogányság is mételyzett. A katolicizmus teljesen visszaszorult itt a Duna völgyében éppen úgy, mint Európában ...

XI. Pius pápa valóban a religio depopulata-t látta maga körül, amikor tekintetét megherdozta fiain, akik atyai őrizetere bíztak. Annál büszkébben hirdethette az „Et alios vidi ventos“, még a nagy anglikán történetírótól, Macaulay-tól is megcsodált valóságát. De ugyanekkor tovább dolgozik a keresztény világ belső gyógyításának, megújulásának, felemelésének isteni művén. Egymásután jelennek meg nagy enciklikái, amelyekben majd a társadalom alapsejtjét, a családot, a házasságot veszi vizsgálat alá és orvosolja bajait, majd meg a polgári és közélet jelenségeit, a sajtót, a filmet stb. iparkodik a kereszténység szolgálatába állítani. És mindenekelőtt nagy szociális enciklikája, a lángeszű XIII. Leó „Rerum nova rum“-ának befejezése és kiegészítése, a „Quadragesimo anno“ bölcs bátorságú és megfontolt merészségű ércszavai. Egy korban, amidőn a nyomorúság óceánja körülözlő szörnyű hullámaival a gazdagság fénylő szigeteit, amikor az emberek mérhetetlen tömegei nem hisznek már, mert nincs mit remélniük többé, minden idők legnagyobb és leggyötrelmesebb hitbéli és szociális aposztáziája idején, a nagy pápa át volt hatva az igazságtól, hogy a lelkek üdvözlésével, annak előfeltétele gyanánt, párhuzamosan kell megtörténnie szociális üdvözlésüknek. Enciklikája, mely a világot vérbe és lángba borító forradalmak esztelen iszonyata és köteletségükről megfeledezett „boldog birtokosok“ embertelen önzése között és fölött mutatja meg a kereszténység szociális igazságát, uralkodásának legnagyobb történelmi ténye és érdeme. A romlékony és álságos demokráciák és diktatúrák korában nem a demokráciában csupán a plutokrácia üzleteit fedő gazdasági szabadságot védi, hanem az emberi személyiség értékét, nem a tőke szabad rablását, hanem a lelkiismereti szabadságot.

Ez a tanítás, mely a genezáreti tavat övező ezüstös levelű olajfák alatt az élet megalázottjait és megszorítottjait tanító Krisztusarc szépségét, az őskereszténység heroizmusát, a cluny-i és clairvauxi reformok nagyszerű lendületét, a forradalmakat állító és háritó ferences mozgalom az umbriai hegyekből előviharzott csodáját idézi új alakban, még nem érkezett el hozzánk tettben és igazságban. A megcsúfolt isteni és emberi igazság szociális tanát meghirdető pápa, aki fehér ruhájában, Szent István koronájának meggömbült, de végleg el nem vesztett keresztjéről beszélve, minden őt látó magyar szem és szív el nem múló szeretetének tárgya maradt, már nem tudta a tant tette és életté váltani. Annyi év meg nem szűnő munkája és szolgálata után a megfáradt test leröpta a múlandóság adóját. De a lélek, Szent Péter

örökösének XI. Piusban soha egy pillanatra meg nem fogyatozott, öröksége tovább él, tovább hat és elevenít utódjában is.

ELSŐ PÁPAI MEGNYILATKOZÁSÁBAN XII. Pius a békétől beszélt, mely az igazságból és a szeretetből származik. Szavait világszerte különbözőképpen értelmezték s azok a világsajtó, elsősorban a francia és olasz sajtó éles vitájának visszhangját verték föl.

Az a tétel, melyet a fasizmus vezére is egy alkalommal magáévá tett és mely szerint a keresztény vallási inspiráció egyesült a régi római cézári hagyománnyal és ilyképpen alakult ki — tisztán történeti szemmel nézve a római egyház szervezete és szellemisége, alig nyerhetett áradóbb szimbólumot az ősi római patrícius Pacelli-családnál és annak legnagyobb sarjánál. A római kuriális arisztokrácia tradíciója, a pápa konzisztórium ügyvédjének fiát azonban semmiképpen sem emelhetette volna a legmagasabb méltóságig. Bizonyára Eugenio Pacelli azok közé tartozik, akikre áll a klasszikus szó: „beati bene nati“, boldogok a jól születettek. De ha édesatyja, a híres Filippi doktor remélhette is, hogy az egyházi hivatást választó fia nagy dolgokra hivatott, ha gondos nevelés és művelődés, magától adódó kapcsolatok egyengethették is Eugenio Pacelli útját, az utat mégis ő maga járta meg rendkívüli tehetségével és akaraterejével!

A pápai Gergely-egyetem hallgatója, a Collegium Capranicense fiatal növendéke mindjárt tanulmányainak elvégezte után a rendkívüli egyházi ügyek kongregációjának kötelékébe, az egyház külügyminisztériumába került. Ugyanakkor a pápai nemesi akadémián a diplomáciatörténet tanárává, majd az akkori bíborosállamtitkár, Merry del Val bizalmának legfőbb letéteményesévé lesz. Nemcsak szellemi, de általános emberi karakterológiai tulajdonságok biztosítják egy férfit a belső harmóniáját és annak mind teljesebb kifejlődését. A fiatal Pacelli birtokában volt ezeknek.

Az ifjú Sardes-i püspök, akit XV. Benedek pápa nunciusnak Münchenbe küldött, az újkori történelem egyik legnagyobb feladatát vállalta magára: békét teremteni a világháború hadakozó felei között. Ezzel a feladattal és a megoldására fordított akaraterejével lép be Pacelli először a történelem világításába. 1917-et írtak. Amerika belépett az antant-hatalmak közé, a német nyugati hadsereg visszavonulása megkezdődött. Ugyanekkor Franciaországban is mélyszéles depresszió lépett föl az orosz forradalom kitörése miatt. A békekísérletnek volt némi esélye. A müncheni nuncius az akkori birodalmi kancellárral, Bethmann-Hollweggel, majd a főhadiszálláson II. Vilmos császárral is közölte XV. Benedek pápa békejegyzékét. Az igazságos kárpótlás, az általános leszerelés és a megengesztelődés szellemében való területi revízió béketervét terjesztette elő.

A béketerv, minden jogossága és embersége ellenére, elveszett a harcoló felek ádáz harcában és a nemsokára kitörő forradalmak iszonyata közepette Pacelli nunciusnak alkalma lett bizonyítani, hogy a békeapostol fölülmúlhatatlan személyes bátorsággal tud helyt állani eszményeiért. Müncheni palotájába vörös hordák törtek be s „Rómába való visszahúzódásra“ akarták annak lakóját kényszeríteni. De Pacelli nundusban emberükre, egész férfiúra találtak. Itt vagyok, itt maradok — volt a diplomatapának katonás válasza és helyén maradt. A békeenciklika pusztába kiáltó szava azonban újra meg újra nyíló sebe, visszatérő gyötrelménye maradt a béke emberének. A Gondviselés aztán némi kárpótlásul megadta neki, hogy később a bajor konkordátumot, Münchenből Berlinbe költözve, az egész birodalomra kiterjeszthette.

Rómába visszatérve, ismét a béke művén dolgozott, öccse, Francesco segítségével, aki a pápai udvar megbízásából már régen közvetített a Vatikán és Quirinál között, létrejött a lateráni béke, a „conziliazione“, melyben az olasz lélek legnagyobb belső konfliktusa oldódott föl, a római labarum sasszárnyalása és a keresztény szeretet galambja egymásra

leltek. Ezután Pacelli nemsokára átvette mesterének, Gasparri bíboros államtitkárnak örökét és teremtő optimizmusával egymásután hozta létre a német, jugoszláv, román konkordátumokat, a cseh *modus vivendi*, amelyek alig érthetők XI. Pius a keleti szizmatikus ortodoxia összeroppanását számításba vevő terve nélkül.

E néhány adat és vonás bizonyítja, hogy XII. Pius valóban a béke, az igazságon és szereteten alapuló béke pápája. A Gregoriana-egyetemen néhai tanuló társának, a német szociális katolicizmus későbbi apostolának, Sonnenschein Károlynak barátja, a Paravento-cikk megrázó intelmének írója, a bölcs bátorságú és megfontolt merészségű, annyiszor feledett „Quadragesimo anno“ szociális pápai körlevél munkatársa nem is lehetett más. Ha valaki, ő tudja, hogy ma híveinek lelki üdvözítésével párhuzamosan kell megtörténni szociális üdvözlésüknek és hogy Istennek szinte materiális értelemben és kenyér alakjában kell megjelenni azok számára, akik nem hisznek, nem tudnak hinni az égiekben, mert itt alant nincs mit remélniök többé...

De a lourdesi és lisieuxi beszéd elmondója, a merev, determinisztikus és ezért embertelen rasszizmus határozott és megingathatatlan ellenfele, a nagy nyugati nemzeteket és az Egyesült Államokat meglátogató pápai legátus tudja és vállalja Krisztus szegényei szabadságának, az isteni Igét bilincsbe nem verhető, meg nem köthető hatalommal szembeni értelmét és képviselését.

Az Egyházat a történelem során még sohasem sikerült diplomáciai művelettel átcsempészni a poklok kapuján, a reávaró kálváriás stációkon. Az *Ecclesia Militans* nem válhat *Ecclesia Diplomatisans*-szá. Krisztus csodálatos szépségű jegyese semmiképpen, semmiféle politikának szolgálóleányává nem aljasulhat. A gyanakvó látásokra, gyanúsító hangokra, melyek elég meggondolatlanul vele kapcsolatban ilyesféléről beszéltek, melyek hamar rácafolt magatartása! Ezek éppen olyan megfontolatlanok voltak, mint azok a bizonyos karikatúrák, melyeket egy időben egyes nyugati lapokban láthattunk, melyek legfeljebb tónusban különböztek az ellenfél hasonló karikatúráitól. Igazságszeretetlenül alig. Mert csak akkor fedezték fel elődje, XI. Pius emberi nagyságát és bátorságát, s azt is csak azért, hogy annak utódját, „egykori eszközt“, helyzetének súlyosbodását félreismerve, meggyanúsítsák, pusztá diplomata-routiniemek rágalmazzák. Mily hamar elfelejtették egyesek Pacelli bíboros lourdesi és lisieuxi beszédét, melynél mélyebben és megrázóbban talán senki sem mutatta meg korunk minden politikai viszontagsága alatt lappangó és azokat létesítő tévedéseit. S mennyire szégyenkezniük kellett később, mikor látták könnyezni a pápát a háború miatt a Santa Maria Sopra Minerva-ban, a dominikánus rend anyatemplomában és küzdeni lapjában, üzeneteiben egyes szerencsétlen népek szabadi ágáért.

De a pápa különben is mindenkinek, a „bűnösökének is pápája, ő nem ismer, nem is ismerhet mássá damnata-t, eleve elkárhozásra rendelt politikai vagy szociális tömeget. Egyszer, még müncheni nuncius korában, egyik kedves híve, Dietrich von Hildebrand professzor megkérdezte, hogyan egyeztetni össze a diplomatapolitikus kényes feladatát a papi hivatás fenségével? „In mundo, séd non de mundo“, e világban, de nem e világról — hangzott ajkáról az evangélium szavaival a válasz. Valóban mindent megtenni a földön, azon a helyen, ahová Isten akarata állított, de soha nem feledni, hogy emberlétünk elomló árny, vízre írt szó, szélbepapott felevél csupán. Pacelli bíboros egész lényével, életével, felfogásával és cselekedeteivel ellentéte volt annak a torzképnek, amit Dosztojevskij az ortodoxiában hívő és meggyötört lángelméje a Nagyinkvizitorban az egyházfejedelemtől

megrajzolt. XII. Pius pápa pedig — hiszen a földat roppant nagyságával együtt növekvő kegyelem ki nem oltja, inkább megnöve! a természetes erőket — az marad, aki Pacelli bíboros volt, akár a világ mindnagyobb részének tiszteletétől és szeretetétől övezetten, akár a pápaságnak azt a minden másnál fénylőbb és ragyogóbb diadémját viselve, mely — Lacordaire szerint — a méltósággal elviselt megpróbáltatás és szenvedés.

TÖBB MINT EGY ÉVSZÁZADA, hogy a nagy angol történétíró, Gibbon, leírta ezt az ónösszürke, téli hajnalt, amikor először Rómába érkezett. Rögtön megérkezése után a Fórumra sietett. A világtörténelem e páratlanul fenséges helyén, nagy csontmezején merengve, a hajnali ködben leszűrődött hozzá a Capitoliumról az Ara coeli templom szerzeteseinek hajnali zsolozsmája. A romokban heverő antik világ mély, dermedt csendjének és a keresztény középkor fölujjongó, diadalmas énekének ellentéte olyannyira szíven verte és megdöbentette, hogy — vallomása szerint — ez a kép, ez az élmény adta meg neki az első ösztönzést „A római birodalom hanyatlásának és bukásának okai“-ról szóló nagy művének megírásához.

A Forum romjai között, melyek akkor még Campo Vaccino-nak nevezetten, a romlás és pusztulás rendezetlen, siralmas képét nyújtották, villant elő leikéből művének kétes bizonyosságú tézise, mely szerint a kereszténység volt az, mely belülről kivájta, megőrölte és elbukatta az egykor büszke és erős antik impériumot.

A gibboni szemlélet kétes bizonyosságú érvényét azóta sokan, sokszor cáfolták. Elég talán vele szemben egy másik nagy racionalista vallástörténész, Harnack felfogását állítani, mely szerint viszont az egész római cézarizmus örököse, jogrendszerében és hierarchikus szervezetében, a római egyház lett. A római labarum fennszárnyaló sasmadara és a keresztény béke galambja találkoztak a milviói ütközet után a milánói edictumban, majd a középkori egyházban. E szerint a felfogás szerint, melyben nem kisebb szellemek osztoznak, mint az ortodox Dosztojevskij vagy a fasizmus vezére, Mussolini, mindaz, ami az antik római világ maradék értéke volt, egyedül a kereszténység révén, annak segítségével került át a népvándorlás századain, melyek a félvilágot másik felére roskaszták s melyek alatt az egykor milliós lakosságú császári Róma alig volt nagyobb és népesebb egy időben a mai Vácnál...

A középkor, a nagy, dicsőséges, páratlan benső lelki egységű középkor sötétségéről ma már alig beszél más, mint az, akinek a kor sötétje helyett inkább csak a fejében honol sötétség. De elég a lateráni múzeum sárgán márványló szarkofágjai között egy magános séta, hogy a császárság fojtott, dermedt világának reménytelenségbe vesző hangulata után az ó-kereszténység mélye, üde, bizalmas, termékeny varázsát megérezzük. Itt sötét, sivár, nyomott arcok egy korból, amikor már a legbelső erkölcsi kötelékek meglazulnak, a társadalom alapsejtje, a család széthull, az apagyilkosság napirenden van s a gyilkos bűne tudatát, Tacitus szerint, a kétes vérazonosság mérsékli csupán. Nincs többé szabadság, csak ünneplő tömeg, nincs női szemérem és férfifüggetlenség, a limes repedezik és a feledett, betemetett múltra való emlékezés se nyújt már enyhületet. Amott az a Hit ünnepel, melynek Krisztusban egyformán édes élni és meghalni, mely újra egész férfiakat, Ambrust, Nagy Gergelyt, Leót teremt és megteremti a világtörténet legnagyobb szervezeti csodáját: a római egyházat.

S ennek hatalmas elsősorban nem roppant szilárdságú és rugalmasságú hierarchikus szervezetében, szerzetesrendjei világrészeket átfogó erejében, még csak nem is misszióiban, kánonjogi fegyelmeiben, hanem abban az egyszerű, tiszta, töretlen hitben van, mely valamikor e primitív szépségű

és áhitatú Jó pásztor-, hal-, angyal-szimbólumos műveket teremtette s ma is, évszázadok múltán, milliókat és milliókat roskaszt oda, ünnepelt tudósoktól szegény egyszerű, fejkendős falusi asszonyokig, a kétezer esztendővel ezelőtt kivégzett Názáreti szent sírja elébe... A maga világi hatalmát, a lelki hitbe és hatalomba gyökereztető, onnan szüntelenül megújító római egyház csodálatos szintézise ez és csak ennek világánál érthető igazán olyan férfiú életpályája, álma, akarata, márványhomlokú nyugalma és erélye, amilyen a pápai államtitkár: Luigi Maglione is.

Egyszerű családból, melyből az egyház utánozhatatlan érvényű, előítélet nélkülségében és eredményességében egyaránt imponáló demokráciájával — mint egykor ama savonai ács fia, Hildebrand, a későbbi VII. Gergely — emelkedett a bíboros államtitkári székbe, Nápolyból, délasz vérből ered. 1877-ben született, ma tehát hatvanhárom éves. Tanulmányai alatt a híres Collegium Capranicense növendéke volt, egy időben Eugenio Pacellivel, ifjúkori barátjával, a mostani pápával. A Collegium Capranicense a papi nevelőintézetek, „az egyház nagy üvegházai“ között Itália és a központi vezetés számára éppen olyan előkelő helyet foglal el, mint az egykori német-római birodalom részére a Loyolai Szent Ignácról alapított Collegium Germanico-Hungaricum. Ennek növendékei is a híres jezsuita egyetemre, a Gregorianára járnak tanulni filozófiát és teológiát, összesen akkor hét, ma nyolc évet. A kollégium mintegy eltörülhetetlen jegyet, pedagógiai „character indelibile“-t ad növendékeinek, amit oly szépen érzékelt a „semel Capranicensis, semper Capranicensis“ jelmondata. Luigi Maglione a filozófiai és teológiai doktorátus megszerzésén kívül az Apollinaren még egyházi jogi, az Accademia dei Nobili Ecclesiastici-n egyháztörténeti és diplomáciai tanulmányokat folytatott és vizsgákat tett, az utóbbi helyen Della Chiesa bíboros, a későbbi XV. Benedek pápa előtt.

Határozott vizsgatehetség volt, azok közül való, akiknél mindaz a rengeteg értelmi anyag, amit magukévé sajátítottak, állandóan jelen van, ugrásra készen, tudatuk küszöbén, páratlan lélekjelenléttel és biztonsággal. Ha ehhez hozzávesszük tanulmányai sokirányú jellegét, megállapíthatjuk a későbbi bíboros-államtitkár egyéniségének alapjegyét, átfogó egyetemességében és biztonságában, a nagy karmesterek lélektanához hasonlóan, egyszerre extenzív és intenzív erősségében. Egyházi pályáját gyorsan futja tovább. Miután a római Testaccio egyik plébániáján bepillantott a papi hivatás mindenkor elsődleges feladatába, no meg a római külvárosok nyomorába, úgyszólván egyszerre tölti be a Collegium Leoninumban a teológiai tanárságot, a Collegium Capranicense-ben a lelki igazgató nehéz posztját, amelyekhez csakhamar a diplomáciatörténet előadójának tisztje is járul az Accademia dei Nobili Ecclesiastici-n. Innen kerül be azután a rendkívüli ügyek kongregációjába, az Egyház külügyminisztériumába ...

A világháború vége felé küldetést nyer Svájcba. Azok közé tartozik, akik egész lélekkel figyelik és munkálják XV. Benedek pápának, egykori professzorának béketervét és mélységes fájdalommal észlelik oly hamar feledett békeencikliájának visszhangtalanságát. Most a helvét köztársaság rideg fővárosában legalább a kölesönös fogolykiváltást akarja Luigi Maglione, a pápa szándéka szerint, munkálni és előkészíteni egyszermind a Svájccal 1873 óta megszakadt diplomáciai kapcsolatok újrafelvételét. Mindkét feladatnak derekasan megfelel és 1920-ban ő lesz, negyvenhét év után először újra, a Szentszék berni nunciusa.

Mondanunk sem kell, hogy e hely akkor, a Népszövetség „virágkorában“, melyből különben az azóta alkotóitól is elejtett genfi szellem „bölcssége“ és „méltányossága“ a római Szentszék képviselőjét kihagyta, igen fontos örállomás volt. Nyolc évig marad Maglione Bernben s közijén elég alkalmat van megfigyelni Svájc igazi demokráciáját, munkálni a kisebbségek vallásszabadságát és látni az államhatalomtól rég eloldott katolicizmus belső erejét, saját lábán való járását és gyarapodását. E tanulságokkal lel-

kében kerül 1926-ban Párizsba, ahol mint nuncios 1936 júniusáig marad. Franciaország fővárosából, ahol a francia szociális katolikus törekvések iránt mély megértést, Verdier és Baudrillart későbbi bíborosokhoz őszinte barátságot, az új, egyszerre konzervatív hajlamú és reformakarátú fiatal francia katolikus irodalom iránt jóakaratot tanúsított, magával hozza „az egyház legidősebb leányának“ szeretetét. De természetesen mi sem mutatja a bizonyos oldalról feléje röppenő vád teljes alaptalanságát jobban, — mely szerint „Bízom Istenben és Laval úrban“ kijelentés blaszfemikus ostobasága közelíthette volna meg —, mint ama körülmény, hogy nunciaturájának idejére esik a veszélyes gallicista hagyományokat följújtó, azóta feloldozott, Action Française körének elítélése ...

Még mint párizsi nuncius, 1935. évben elnyerte XI. Piustól a bíborosi kalapot és Rómába való visszatérése után, mint kuriális kardinális, először a zsinati kongregációt, majd a keleti egyház kongregációját vezette. Ez utóbbi helyen már mintegy megérkezett mostani pozíciójának előlépcsőjéhez. A keleti egyház kongregációjának prefektusaként Luigi Maglione örököse és munkálója lett az egykori nagy Rampolla-tervnek. XIII. Leó uralkodásának idején, a német kultúrharc győzelmes befejezése után, Rampolla vezetése alatt a franciabarát irány került előtérbe, mely XIII. Leónak az államformákról való ismert megnyilatkozása után, a harmadik köztársaság politikájával párhuzamosan, az anglikán világ közeledését és az ortodox orosz skizma visszahódítását tűzte ki célul.

Az utóbbi terv is egész grandiózus voltában folytatódott a világháború után is. A kiváló jezsuita páter, majd érsek, a francia D'Herbigny vezetése alatt mindenekelőtt nagyszabású szellemi, lelki előkészítés indult meg, megfelelő vezetők kiképzésével, akik hivatva lesznek, amint tér nyílik, a nagy orosz néplélek rekrisztianizálására, s egyszersmind rekatoüzálására. A cárizmussal oly szorosan egybeforrott ceszaropapista orosz államegyház a cárral együtt bukott el. A pravoszláv lélek, amely azelőtt Dosztojevszkijnek az ortodoxiában meggyötört lángelméjével csak „a nagy inkvizitor“-t látta Rómában, most elárvult és gyám nélkül maradt. Magától adódott az egyház nagy missziója, mely most erre a területre utalta. Ez a keleti terv, mely egymásután teremtette elő a megfelelő intézeteket s kollégiumokat Rómában, befolyásolta a múltban és meghatározza ma is a Dunavölgy keleti részének egyházpolitikáját.

A Vatikán sokáig ragaszkodott egyébként itt is az egyházkormányzat történeti adottságához. Csak majdnem két évtized múltán szánta el magát a cseh modus vivendi megkötésére, mely ma, a viszonyok újabb változatával, természetesen maga is megváltozott. Róma nem csinál napi és pártpolitikát, nem csinál politikát népcsoportokkal sem. Általában óvatos és a világot nem kurta lélegzettel és araszos tekintettel méri. „Romae pedes non plumei, sed plumbei“, Róma lábai nem tollból, de ólomból valók — mondja a régi latin közmondás. Magukat katolikusoknak nevező pártok feladhatják, kompromisszumba oldhatják, sőt elárulhatják lényegüket, a Vatikán politikája ezt tudva és akarva soha sem teheti meg. S az idő mindig igazolja magatartását.

Amikor minden változékonny és viszonylagos, a vatikáni politika hallgat és mozdulatlan. De céljait, etikai birtokállományának védelmét és növelését, ilyenkor is rendíthetetlenül munkálja. A cseh átalakulás igazán nem jelentett nagy veszteséget az egyháznak. Az elomlott cseh idényállam már eredetében antikatólikus, huszita szellemű volt s a cseh katolikusok, az akkor hozzájuk tartozó ruténnel egyetemben, alig érezhették otthonosan benne magukat. A tótok pedig, mint nemzetiség is, harcban állottak vele és semmi okuk sajnálni azt, mégha úgynevezett katolikus vezetőik mostani magatartása fölidézi is a szemlélődben a régi gúnyos mondást:

„Lex Romae promulgating in Germania disputatur, in Polonia dispensatur, et in ... non valet“.

A történeti valóságnak, a múltnak, a változhatatlan földrajzi helyzettől és az önmagára visszatérő népkaraktertől mindig megújrázó ereje iránt annyira fogékony katolikus gondolkodás aligha inaugurálhat más egyházpolitikát Luigi Maglione bíboros vezetésével, mint amilyen Rómáé Asztrik apát koronát hozó követségétől évszázadokon át megszákítás nélkül rendületlenül követett politika volt e földön. Anélkül, hogy a világokat ölelő egyházat csak magunknak követelnők, tudjuk, hogy itt a Duna völgyében, ahol valamikor római légionárius állt őrt, majd ahová áldott szerzetesek hozták el az üdvösség jelét, az egyház nem csinál, mint ahogy egyebütt sem népi-faji politikát, sőt még a történetiségre annyira fogékony katolikus lelki struktúra politikáját sem, hanem egyedül az igazságon alapuló béke politikáját igenli és mozdítja elő. Luigi Maglione bíboros is e jegyben dolgozik és tárgyal ma, folytatva azoknak dicsőséges sorát, akikről Fraknoi Vilmosnak „Magyarország összeköttetése a Szentszékkal“ című hatalmas három kötet megemlékezik.

MOST, AMIKOR ÉLET ÉS HALÁL pöre zúg és rohan a történelem, amikor a gyűlölet lett a törvény és a gyilkosság az erény, amikor tőlünk független rettenetes erők forgatják majd hatra, majd vakra a sors kockáját, természetesen mi magyarok semmiféle érzelmi állásfoglalással nem nehezítjük meg sorsunkat. A nemzeti lét látókörének peremén fölbukkanó minden jelenséget csak a hasznosság vagy a károság szempontjából ítélni lehet meg, érzelmeinket, szeretetünket a magunk fajtája számára tartogatva. De ez nem zárja ki, ellenkezőleg, szinte egyet jelent azzal, hogy mi, kik egyenlő erővel sóvárogjuk az igazságot és békét, a szükséges dinamikát és a termékeny nyugalmat, itt, a történelem viharsarkában, a keresztény magyar középkor hívő zárandokainak bizalmával és szeretetével nézhessünk „mindannyiunk édesanyja“, Róma felé. Rómát eleink egykor a Via Flaminiáról megpillantván, térdreborulva köszöntötték és mártírok véréből áztatott földjét csókkal üdvözölték. Róma felé nézünk, ahol felelősségének és hatalmának irtózatoss és fenséges terhével vállán a Hit őre, az örök Akarat tolmácsa, az Igazság és Kegyelem hordozója él, aki valaha ott megkoronázta Nagy Károlyt, feloldozta Henriket Canossában, fogadta V. Károlyt Bolognában, császárrá kente Napóleont Párizsban, aki „Isten szolgáinak szolgája“ és meglakta a mamertini börtönt Péterrel, elviselte VII. Gergellyel a száműzetést, VIII. Bonifáccal Anagni gyötrelmét, VII. Plusszal Fontainebleau megaláztatásait és csak nagyobb lett a szenvedés árnyékában.

S hatóköre ma nagyobb e hatalomnak, mint valaha. A kigyulladt világban a kereszténység és humanizmus most újra, talán végleges találkozóra indulnak. Régóta meggyőződésünk, hogy az igazi humanisták útban vannak, ha ugyan meg nem érkeztek már oda, a metafizika felé; hogy az emberiség legnemesebb szellemei mindinkább ráébrednek, hogy az igazi humánus a divinumra utal, hogy az ember nem elég önmagának ahhoz, hogy igazán ember legyen. Az örült sár csak úgy lesz istenarcú lény, ha hisz Benne, vagy legalább is vágyik a fény után, mely Isten arcáról mindannyiunk felé, kivétel nélkül minden ember felé sugárzik.

Nem lehet a kereszténység húsz évszázadát kitörölni, nagyszerű epikája és fölülmúlhatatlan etikája nem válhatik holtra a lelkekben. És az örökkévaló Isten és „hegyre helyezett városa“, a szellemi szabadság, a szociális igazság, az emberi szolidaritás menedékköve szikláján véres homlokkal zúzódik össze a jövőben is minden emberi elbizakodottság, gög és erőszak ...

KATONA JENŐ